

სამკურნალწამლო მემცენარეობის ძირითადი პრინციპები და კულტურათა სელექცია

ზურაბ ბუკია -სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი,
ციცინო ათამაშვილი -მეცნიერ თანამშრომელი,
ნუნუ გოგია -მეცნიერ თანამშრომელი

საკვანძო სიტყვები: სამკურნალო მცენარე, სელექცია, კულტივირება

რეზიუმე

სამკურნალო მცენარეთა დიდი მნიშვნელობა დაავადებათა პრევენციასა და მკურნალობის საქმეში, საყოველთაოდ ცნობილი. მათი ეფექტურობა დამოკიდებულია სელექცია-კულტივირების მეთოდურად გამართულ სისტემაზე.

მიმოხილვაში გატარებულია აგრეთვე აზრი იმის შესახებ, რომ სამკურნალო მცენარეთა ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის საქმეში წარმატებით ჩასაყენებლად საჭიროა მკაცრი დაცვა პირობებისა მათივე ბოტანიკური იდენტობის დასადგენად, მოვლა-მოყვანის პირობების შექმნისათვის-მცენარეთა მოთხოვნების შესატყვისად.

შესავალი და თემის განხილვა. ბევრია მონაცემი მცენარის როლზე ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის საქმეში. სამკურნალო მცენარეების სელექციაში ახალი დარგიც კი გაჩნდა-სამკურნალწამლო მცენარეების სელექცია. ყოფილი საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე კულტივირდებოდა სამკურნალო მცენარეების 50-მდე სახეობა.

საქართველოში, ქობულეთში, არსებობდა სამკურნალო მცენარეთა საკავშირო-კვლევითი ინსტიტუტის ზონალური სამეცნიერო-საკვლევო სადგური, რომელმაც წლების მანძილზე ფასდაუდებელი სამუშაო ჩაატარა სამკურნალო მცენარეთა სამეცნიერო დონეზე კვლევა-დანერგვის საქმეში. არსებობდა, აგრეთვე სამკურნალო მცენარეთა მეურნეობათა ქსელი ხობის რაიონში-შუა ხორგაში, გულრიფშის რაიონში, სენაკში, აბაშაში და სხვაგან.

საკავშირო სტრუქტურების მოშლისა და აფხაზეთში განვითარებული ცნობილი მოვლენების გამო, ამ ორგანიზაციათა მუშაობა მოიშალა. ასეთი ტიპის ორგანიზაციების არსებობა ძალზე საჭიროა. მუშაობის სწორი კოორდინაციისათვის ყოფილი საბჭოთა სივრცე ძალზე სახარბიელობაზრის სიახლოვისა და მუშაობის გამოცდილების გაზიარების გამო.

ზოგადად, სამკურნალო მცენარეთა სხვადასხვა ტიპები გაშენებულია სხვადასხვა ბუნებრივ-ეკოლოგიურ ზონაში. არის ასეთი დებულება-საჭირო არაა ვაკულტუროთ ყველა მცენარე, რადგან მათი ფართობების ზრდა გამოიწვევს ამ კულტურების გავრცელების ხვედრითი წილის გაუმჯობესებას, სხვა კულტურების შემცირების ხარჯზე (მესაქონლეობისათვის საჭირო მცენარეთა ფართობები, ტექნიკური კულტურებისათვის საჭირო ფართობები).

თუ, სამკურნალო მცენარისათვის საჭირო სათადარიგო მასივები არის, მაშინ საჭიროა მათი მომზადება ბუნებრივ პირობებში, ყველა პირობის დაცვით. მაგალითად, შუა აზიაში დაიწყეს კულტივირება მრავალძარღვასი. შესაძლოა, ის, იქ იშვიათობა იყოს, მაგრამ მისი ამოუწურავი მარაგი არის ჩრდილო რაიონებში და, შესაძლებელია ამ სახელმწიფოს მომარაგება ამ ნედლეულით.

არსებობს აზრი იმის შესახებ, რომ შესაძლოა კულტივირებული სამკურნალო მცენარის ნედლეული არაა ისეთი ეფექტის, ვიდრე მცენარეებისა, რომლებიც გაიზარდნენ ბუნებრივ პირობებში.

ზოგ შემთხვევაში ეს მართლდება კიდევ. მაგალითად, ტყის ჟოლო უკეთესია, ვიდრე ბადისა, სამკურნალო თვისებებით. ეს მცენარეები ბოტანიკურად ერთი სახეობისაა, მაგრამ აფთიაქები არ ღებულობენ ბადის ჟოლოს. ეს, ხშირად არის შედეგი შეცდომისა მისი კულტივირების დროს. დადგენილია, რომ ერთსა და იმავე მცენარეს აქვს, მისი არეალის შესაბამისად, სხვადასხვა სამკურნალო ეფექტი. მისი კულტივირებისას უნდა შევარჩიოთ სამკურნალწამლო დანიშნულების უფრო

ეფექტური პოპულაციები და მოვიყვანოთ ისინი პირობებში, სადაც არსებობდა მოცემული პოპულაცია.

შესაძლოა მოვიყვანოთ ისეთი ძვირფასი სამკურნალო მცენარე, როგორცაა შროშანი. მისი ბუნებრივი მრავალი იძლევა ამის საშუალებას და დადგა საკითხი მისი კულტივირებისა. აღმოჩნდა, რომ მან მოგვცა წამალი, რომელიც მდარე ხარისხისაა. საჭიროა გამოვლინდეს მისი პოპულაციები და ჩავრთოთ წარმოებაში.

ზოგჯერ, სამკურნალო მცენარის მოშენებისას, მისთვის უჩვეულო პირობებში, იკარგება სამკურნალო თვისებები. ამის მაგალითად შესაძლოა მრავალი მცენარე გამოდგეს. ასეთი, არასასურველი მოვლენის გამორიცხვა შესაძლებელია მრავალპლანიანი მეთოდური სასელექციო მუშაობით, ყველა სამკურნალო მცენარის მიმართ.

სამკურნალო მცენარეთა თვისებების განხილვისას, ზოგჯერ, შესაძლოა არაობიექტური აზრიც მოვისმონოთ. წინათ, გამეფებული იყო აზრი იმის შესახებ, რომ არსებობდა დამოკიდებულება სამკურნალო თვისებების დადგენისას, ფორმასა და სამკურნალო მცენარის თვისებებს შორის. მაგალითად, გულის ფორმის ფოთოლი, თითქოს, უკეთესად კურნავდა გულს. თირკმლის ფორმისა კი, მიუთითებდა ამ ორგანოს მკურნალობის ეფექტურობაზე და ა.შ. საინტერესოა, რომ, ზოგჯერ, ასეთი ფაქტები ემთხვეოდა კიდევ რეალობას, თუმცა არანაირი კანონზომიერება ამ, ვითომ კავშირზე არ არსებობდა.

ამა თუ იმ მცენარის სამკურნალო თვისებები პირველსაწყისად გაიგეს ემპირიული გზით, რაც ხშირად მთავრდებოდა მსხვერპლით. მხოლოდ ქიმიის მიღწევებმა მოგვცა საშუალება დაგვედგინა სამკურნალო ეფექტის მიზეზი ამა თუ იმ მცენარისა. ყველაფერი დამოკიდებულია განსაზღვრული ქიმიური ნაერთებისა და მისი კომპონენტების შემცველობაზე მცენარეში.

მცენარის ბიოქიმიური ანალიზი წარმოადგენს შეუცვლელს-გახდეს მცენარე სამკურნალო. მრავალი ნივთიერება, რომელსაც მცენარე შეიცავს და, რომელზეც, დამოკიდებულია სამკურნალო ეფექტი, შესაძლოა გახდეს მომწამვლელი. ასეთ შემთხვევაში საჭიროა დოზირების დაცვა. ის, საჭიროა სხვა, დანარჩენ შემთხვევებშიც.

მოქმედების სპექტრით სამკურნალო მცენარეები შესაძლოა იყოს ვიწრო დანიშნულების, რომელიც კურნავს განსაზღვრულ დაავადებებს (გულის, კუჭის) და უფრო ფართო მოქმედებისა, რომელთაც იყენებენ სხვადასხვა დაავადების დროს.

სამკურნალო ნივთიერებანი შესაძლოა წარმოიქმნას განსაზღვრულ ორგანოში (ფოთოლი, ფესვი, თესლი, ყვავილი) და განსხვავებული შემადგენლობით.

ბუნებრივია, ამგვარ მცენარეთა მიმართ ინტერესი დიდი იყო და დიდია დღესაც. მათი შეუღნებელი სელექცია-შერჩევა წარმოებდა ადამიანის მიერ გარკვეულ დრომდე, მაგრამ შეგნებული სელექციის კვალობაზე, ეს საქმე მოექცა მეთოდური ყურადღების ქვეშ. ზრუნვა ადამიანის ჯანმრთელობაზე სახელმწიფო მნიშვნელობისაა ყველა ქვეყანაში.

სამკურნალო-პროფილაქტიკური მნიშვნელობა აქვს საკვებად გამოყენებულ ყველა მცენარეს. ანტიკური მედიცინის ფუძემდებელი, ძველბერძენი მეცნიერი, ჰიპოკრატე ამბობდა: „ყველა საკვები ნივთიერება უნდა იქცეს სამკურნალო საშუალებად, ხოლო ყველა სამკურნალო საშუალება, საკვებ ნივთიერებად“.

დიდია რაციონალური კვებისა და სწორი რეჟიმის მნიშვნელობა ჯანმრთელობის განმტკიცებისათვის. მრავალი საკვები მცენარე, თუ არა ყველა, შესაძლოა გამოვიყენოთ სამკურნალო საშუალებათა დასამზადებლად-დაავადებათა სამკურნალოდ. ეს ეხება ისეთ ფართოდ გავრცელებულ მცენარეებს, როგორცაა: ხორბალი, ქერი, -კომბოსტო, -ჭარხალი, -ვაშლი და მრავალი სხვა.

სამკურნალო და პროფილაქტიკური მნიშვნელობა აქვს და შეიცავენ ვიტამინებს საკვები მცენარეები. არის მრავალი მცენარე, რომელიც დანიშნულია ამა თუ იმ პრეპარატის დასამზადებლად. ესაა სახელდობრ სამკურნალო მცენარეები. მათ შორის ბევრია ველურად მზარდი (სინანტროპული სახეობების ჩათვლით), აგრეთვე, კულტივირებული და კულტურული, რომელთა რაოდენობა განუსაზღვრელად დიდია.

ყველაზე მეტი მაინც ფარულთესლოვნები არიან. ზუსტი ციფრის დასახელება სამკურნალო მცენარეებისა, ძალზე ძნელია. ამა თუ იმ სახეობის მცენარის ოჯახებში განსაზღვრულია მცენარეთა ჯიშებისა და ფორმების რაოდენობა, რომელთაც გამოყოფენ სამკურნალო დანიშნულებით. მაგალითად, ჩეხეთში სამკურნალოდ მიიჩნევა სოკოების 27 სახეობა.

ზოგადად, ფლორა ითვლის სამკურნალო მცენარეების 17 ათას სახეობას. ეს, ბუნებრივია, ძალზე პატარა პროცენტია მთელი მსოფლიო ფლორისა. გამოდის, რომ მათი რაოდენობა უფრო დიდია, ვიდრე გამოიყენება პრაქტიკაში. ყოველ შემთხვევაში, მათი სამკურნალო მოქმედება არაა აღიარებული ოფიციალურად მეცნიერების მიერ. საჭიროა მათი შესწავლა და ადამიანის ჯანმრთელობის სამსახურში ჩაყენება.

არის ასეთი აზრიც-ყველა მცენარეს შესაძლოა ჰქონდეს ამა თუ იმ ხარისხით სამკურნალო თვისება. მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში სამკურნალო მცენარეთა რიცხვი სხვადასხვანაირია. მთი რაოდენობა ყველაზე მეტია ტროპიკებსა და მაღალმთიან ზონაში. ინდოეთში მცენარეთა 15 ათასი სახეობიდან, 5 ათასი შესაძლოა გამოიყენონ სამკურნალოდ, მაგრამ ყველაზე კარგია 77 სახეობა.

ყოფილ საბჭოთა კავშირში მიღებულია 2500-3000, ფარმაცოპეებში ჩართულია 200 სახეობა. ეს, მსოფლიო ფლორის 1%-ია.

სამკურნალო მცენარეთა ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვის საქმეში წარმატებით ჩასაყენებლად, საჭიროა მათი მეთოდური სელექციის წარმოება, რომლის საკვანძო ეტაპებია:

- სამკურნალო მცენარეთა სელექციის ძირითადი პრინციპების ზუსტი დაცვა;
- სამკურნალო მცენარეთა ბოტანიკური იდენტობის დაცვა;
- სარეგისტრაციო მონაცემებში ბოტანიკური იდენტურობის მონაცემების სარეგისტრაციო მონაცემებში ჩართვა;
- სარგავი მასალის ტოლერანტულობის უზრუნველყოფა ბიოტური და აბიოტური ფაქტორების მოქმედების მიმართ;
- მკაცრი დაცვა პირობებისა სამკურნალო მცენარეების მოვლა-მოყვანისა და კულტივირებისთვის (ადგილის შერჩევა, კლიმატისა და ნიადაგური ფაქტორების შესატყვისობა მცენარეთა მოთხოვნებთან, გარემოსა და სოციალური ფაქტორების გათვალისწინება, შესაბამისი აგროტექნიკური ფონი, მცენარეთა დაცვის ღონისძიებები, მოსავლის აღების დროულობის დაცვა-მაქსიმალური ეფექტის მიღების ანგარიშით);
- სხვა, ორგანიზაციული და ტექნიკური საკითხები;

Basic Principles of Cure-treatment plant and Cultures Selection

Zurab Bukia - Academic Doctor of Agriculture,

Tsitsino Atamashvili – Scientist,

Nunu Gogia – scientist,

Key words: medicinal plant, selection, cultivation

Abstract

The great importance of medicinal plants is widely known in the matter of prevention and treatment of diseases. Their effectiveness depends on selection - a methodologically organized cultivation system.

The opinion is also considered in the review to successfully defend human health care process and is necessary to determining strictly the conditions to their botanical identity, to establish conditions for maintenance, to meet plant requirements.